

בימוי קולות: האומר כן לברכת ווייל

מיכל גרובר פרידלנדר

האומר כן והאומר לא הם צמד מחזות שצמחו מתוך האופרה האומר כן, פרי שיתוף פעולה בין קורט וייל לברטולט ברכט מ-1930. את הטקסט ביסס ברכט על מחזה נו יפני ושמו טאניקו, או "ההשלכה אל העמק".

האופרה הייתה מיועדת לביצוע על ידי ילדי בית ספר, ומטרתה העיקרית הייתה דידקטית, להיות מוקד לתהליך למידה למשתתפים בה. האכזריות של האופרה, המסתיימת בהסכמת הילד להשלכתו לתהום, עוררה ויכוחים בקרב הקהל והמשתתפים על האופן שבו יש לפרש את האופרה ומה יש ללמוד ממנה. בעקבות הוויכוחים הללו החליט ברכט לשנות את הטקסט של האומר כן ולהצמיד לו מחזה נגדי, האומר לא, ובו הילד מסביר את סירובו להקרבה על פי הנוהג הגדול. דרישת ההסכמה היא הציר שדרכו הופך ברכט את המסע הפולחני המתרחש בטאניקו לשאלה חברתית פוליטית. כל אחת מהיצירות מטרידה באופן אחר, והניגוד ביניהן ממחיש עד כמה אנושית היא הכחשת האנושיות. ואולי, כבמחזותיו האחרים של ברכט, אכזריות, חוסר מוצא והעדר חמלה הם, בהעדר מהפך רדיקלי, מה שמאפיין אותנו כבני אנוש. הטקסטים ישירים, כמעט ילדותיים, בלא אפיון דמויות או פסיכולוגיה, בלא מקום או זמן. יצירות שקופות קמעה, שעוצמתן בסירוב להשאתיר אף לקהל מוצא בין הכן ללא.

פרויקט ייחודי: 'אופרה בין וייל לברכט' באוניברסיטת תל אביב

ההפקה המקורית של האופרה האומר כן עלתה ב-2010 באוניברסיטת תל אביב. ההפקה הייתה תוצאה של פרויקט ייחודי, קורס-סדנה ושמו "אופרה בין וייל

לברכט". הקורס־סדנה נפרש על פני שנה אקדמית שלמה, והשתתפו בו סטודנטים מהמגמות השונות בבית הספר למוזיקה על שם בוכמן־מהטה בפקולטה לאמנויות באוניברסיטת תל אביב, סטודנטים מהתוכנית הבין תחומית והרב תחומית בפקולטה לאמנויות, תוכנית המצטיינים במדעי הרוח ובאמנויות, סטודנטים מהפקולטה למדעי הרוח ושומעים חופשיים. זו הפעם הראשונה שבה מתקיים פרויקט מהסוג הזה, ובו מקדישים שנה אקדמית שלמה ליצירה אחת ועוסקים בה ממגוון היבטים: האופרה בהקשריה המוזיקליים, התיאטרליים, התאורטיים, התרבותיים, האסתטיים, הפוליטיים והחברתיים, תוך כדי שילוב הרצאות אורח מתחומי הפילוסופיה והתיאטרון. המטרה הייתה לשלב בין מחקר עיוני לעבודה מעשית, להקדיש זמן לעצם התהליך ולהעלות את התוצאה המוגמרת על הבמה. סטודנטים השתלבו על פי תחומי העניין ותחומי ההתמחות שלהם. לעתים קרובות הם מילאו תפקידים כפולים ומכופלים: שירה, נגינה, תרגום מחדש של הטקסט בהתאמה לשירה, תיעוד התהליך בצילומי סטילס, כתיבה לתוכניה עבת כרס (הכוללת מאמרים עיוניים פרי כתיבתם של סטודנטים ומרצים כאחד, תגובות הסטודנטים לתהליך העבודה, צילומי חזרות, סקיצות בימוי ועיצוב ועוד). תהליך העבודה אף תועד על ידי מסטרנטית מהחוג לקולנוע, שצילמה את ההפקה בשלביה השונים וריאינה את המשתתפים.

הפרויקט היה ייחודי גם בכך שהוא היה בנוי על שיתוף פעולה מפרה עם תיאטרון של מעבדת התרבות בדימונה, שהעלתה את המחזה האומד לא עם האופרה. האופרה הועלתה בדימונה כחלק מהשלוחה של פסטיבל ישראל בדימונה, והמחזה הועלה באוניברסיטת תל אביב. מלבד זאת, אחד השחקנים מקבוצת התיאטרון הופיע בתפקיד ראשי באופרה.

תא אופרה זוטא: קבוצת אופרה חדשה המתמקדת בבימוי קולות

ב־2011, שנה לאחר הפרויקט המקורי, נוסדה קבוצת האופרה תא אופרה זוטא בהנהלתה האמנותית של פרופסור מיכל גרובר־פרידלנדר.

תא אופרה זוטא היא קבוצת אופרה המעלה אופרות שהן תולדה של עבודה משותפת של מבצעים וחוקרים מתחומי המוזיקולוגיה, התיאטרון, האמנות, הספרות והפילוסופיה. הדגש של תא אופרה זוטא הוא על עבודה קבוצתית מקצועית וסטודנטיאלית כאחד, דינמית וצעירה, הפועלת בהתלהבות ויוצרת בכישרון ובאהבה לאופרה ולתיאטרון־מוזיקה. הדגש של הקבוצה הוא על שאלות הנוגעות בבימוי קולות. הקבוצה דוגלת בשילוב ייחודי של לימוד לעומק, מחקר, פרשנות וביצוע אופרה; זו חלק ממגמה של שילוב אקדמי וביצועי התופס תאוצה

גם באמנויות אחרות.

אוסף המאמרים המתפרסם ב"פעילות" היה חלק מהתוכנית שליוותה את הפרויקט ואת ההופעה של האומר כן ב-2010 באוניברסיטת תל אביב, פרט למאמר של עידו לויט, המתייחס למופע של האומר כן שעלה בתא אופרה זוטא בתיאטרון תמונע באוקטובר 2012. המופע שעלה בתיאטרון תמונע היה שונה במובנים רבים מהמופע באוניברסיטה.